

Moment rozpoznania przychodów ze sprzedaży dóbr i usług a ryzyko zniekształcenia sprawozdań finansowych i rozliczeń podatkowych w ujęciu polskich standardów rachunkowości i ustaw podatkowych – wybrane zagadnienia

The moment of recognition of revenues from the sale of goods and services and the risk of distortion of financial statements and tax settlements in terms of Polish accounting standards and tax acts – selected issues

Mariusz Sokołek

Adiunkt w Katedrze Finansów i Rachunkowości, Wydział Nauk Społecznych, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, ORCID: 0000-0002-0774-9191

Jacek Kołaczyński

Biegły rewident nr 13749

Streszczenie

Analiza ryzyka zniekształcenia sprawozdań finansowych i rozliczeń podatkowych w kontekście polskich standardów rachunkowości i ustaw podatkowych ukazuje kompleksowość i istotność tego zagadnienia. Wprowadzenie nowych przepisów oraz konieczność adaptacji do zmieniającego się otoczenia prawnego i ekonomicznego sprawiają, że jednostki gospodarcze muszą stale aktualizować swoje procedury i polityki rachunkowości, aby sprostać wymogom uczciwego obrazu finansowego. Kluczowe są również odpowiednie zarządzanie ryzykiem, identyfikacja potencjalnych zagrożeń oraz dostosowanie się do zaleceń zawartych w Krajowych Standardach Rachunkowości. Tylko w ten sposób możliwe jest zachowanie wysokiej jakości sprawozdań finansowych i skuteczne unikanie okoliczności, które mogłyby zniekształcić obraz sytuacji ekonomiczno-finansowej jednostki.

Słowa kluczowe: ujmowanie przychodów, umowa, zobowiązanie do wykonania świadczenia, cena transakcyjna, wymogi informacyjne.

Abstract

Analyzing the risk of distortion in financial statements and tax settlements within the framework of Polish accounting standards and tax laws highlights the complexity and significance of this issue. The introduction of new regulations and the need to adapt to the changing legal and economic environment mean that business entities must continuously update their accounting procedures and policies to meet the requirements of a true and fair view of financial position. Proper risk management, identification of potential threats, and compliance with the recommendations outlined in the Polish Accounting Standards are crucial. Only in this way can high-quality financial reporting be maintained and potential situations that could distort the economic and financial picture of the entity be effectively avoided.

Keywords: revenue recognition, contract, performance obligation, transaction price, disclosure requirements.

1. WPROWADZENIE

Ujmowanie przychodów, ich ustalanie i prezentacja to złożone zagadnienie, często wskazywane jako jedno z trudniejszych w rachunkowości finansowej, jak również w prawie

podatkowym. Regulacje ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości¹ nie są rozbudowane², co stało się przesłanką do opracowania Krajowego Standardu Rachunkowości Nr 15 „Przychody ze sprzedaży wyrobów, półproduktów, towarów i

materiałów³. Przepisy wspomnianej ustawy, jak i KSR Nr 15 nie są jednakże interpretacją przepisów prawa podatkowego, co stanowi wyzwanie dla wielu jednostek w zakresie prawidłowego ustalenia momentu rozpoznania przychodów w sprawozdaniu finansowym i rozliczeniu podatkowym.

Przychody są jednym z fundamentalnych elementów rachunkowości, których prawidłowe ujęcie ma kluczowe znaczenie dla rzetelnego odzwierciedlenia sytuacji finansowej przedsiębiorstwa.

Prawo podatkowe w zakresie podatków dochodowych wskazuje przychody również jako kategorię ustalającą podstawę opodatkowania. Problem stanowi zarówno sama definicja przychodów, jak i wskazanie właściwego momentu (okresu) ich ujęcia. Próba doprecyzowania tego zakresu zaowocowała bogatym orzecznictwem oraz licznymi interpretacjami podatkowymi. Złożoność tego zagadnienia w rezultacie rodzi wiele sporów na linii podatnik – organy podatkowe.

W niniejszym artykule naukowym zostaną omówione kwestie dotyczące definicji przychodów, momentu ich ujmowania (oraz wyjątki z tym związane), jak również kluczowe obszary ryzyka.

2. UJĘCIE PRZYCHODÓW WEDŁUG POLSKIEGO PRAWA BILANSOWEGO

Ustawa z dnia 29 września 1994 r. zdefiniowała dosyć ogólnie kategorię przychodów i zysków jako uprawdopodobnione powstanie w okresie sprawozdawczym korzyści ekonomicznych o wiarygodnie ustalonej wartości, w formie zwiększenia wartości aktywów albo zmniejszenia wartości zobowiązań, które doprowadzą do wzrostu kapitału własnego lub zmniejszenia jego niedoboru w inny sposób niż wniesienie środków przez udziałowców (art. 3 ust. 1 pkt 30). Z treści tej definicji wywnioskować można, że przychodów nie powinno się utożsamiać z wpływami środków pieniężnych. Przychody doprowadzają bowiem do zmian w kapitale własnym jednostki, a nie – tak jak wpływy ze sprzedaży – do zwiększenia stanu środków pieniężnych⁴. Kluczowe zatem dla zarejestrowania przychodu jest wystąpienie efektu w postaci wzrostu kapitału własnego oraz przyrostu aktywów lub zmniejszenia zobowiązań jednostki⁵. Niemniej jednak kategoria przychodów, wynikająca z zakresu wyniku finansowego, silnie powiązana jest ze sferą bilansową. Ujęcie przychodów jest konsekwencją zmian aktywów i pasywów, a więc wydawać by się mogło, że kierownik jednostki nie powinien mieć problemów z zidentyfikowaniem sytuacji, kiedy należy rozpoznać przychód. Są jednak okoliczności i specyficzne działalności, które wskazują na bardziej złożoną naturę przychodów. Stąd prawo bilansowe przewidziało kategorię rozliczeń międzyokresowych przychodów, by dotrzymać zasady współmierności przychodów i kosztów (art. 6 ust. 2 ustawy z dnia 29 września 1994 r.).

Rachunkowość – i w sferze naukowej, i w sferze praktycznej – kieruje się precyzyjnymi zasadami i wytycznymi dotyczącymi uznawania przychodów z różnych źródeł działalności gospodarczej, w tym związanych ze sprzedażą zarówno towarów i wyrobów, jak i usług. Zgodnie z ustawą z dnia 29 września 1994 r. oraz Krajowymi Standardami Rachunkowości istnieją określone kryteria i momenty rozpoznania przychodów dla różnych rodzajów działalności.

3. UMOWY O USŁUGI BUDOWLANE – PODEJŚCIE RACHUNKOWE I MOMENTY ROZPOZNANIA PRZYCHODÓW

Umowy o usługi budowlane zazwyczaj charakteryzują się długim okresem realizacji, co sprawia, że wykonanie i odbiór usługi często przypadają na inny okres sprawozdawczy niż ten, w którym rozpoczęto prace⁶. W kontekście takich umów ustawa z dnia 29 września 1994 r. nakłada obowiązek przypisania przychodów i kosztów do poszczególnych okresów, w których wykonano świadczenia związane z daną usługą⁷. Podejście to niesie jednak ze sobą szereg problemów praktycznych.

Krajowy Standard Rachunkowości Nr 3 „Niezakończone usługi budowlane”⁸ określa zasady ustalania przychodów i kosztów z niezakończonych umów o usługi budowlane; opiera się przy tym zarówno na zasadach ogólnych, jak i na przepisach szczegółowych zawartych w art. 34a, 34c i 34d ustawy z dnia 29 września 1994 r. Standard ten zawiera również praktyczne wskazówki i przykłady mające na celu objaśnienie sposobu stosowania tych zasad.

Choć przywołana ustawa reguluje zasady ustalania przychodów i kosztów z niezakończonych umów o usługi, w tym budowlane, to zakres KSR Nr 15 został ograniczony wyłącznie do umów o usługi budowlane. Niemniej jednak zasady zawarte w tym standardzie zaleca się stosować również do innych usług o podobnym charakterze, takich jak długoterminowe umowy o usługi informatyczne, projektowe, geologiczne czy naukowo-badawcze⁹.

Warto podkreślić, że KSR Nr 15 nie ma zastosowania do usług budowlanych wykonywanych przez deweloperów we własnym zakresie¹⁰.

- Przepisy KSR Nr 3 można zebrać w następujące punkty:
- 1) w sytuacjach, gdy przewiduje się, że koszty prac związanych z danym kontraktem zostaną poniesione przed uzyskaniem przychodu, dokonywana jest wycena aktywów (np. robót) w toku realizacji na dzień bilansowy na zasadzie kosztu wytworzenia (kosztów poniesionych w celu przygotowania aktywów do ich przewidywanego użycia);
 - 2) przychody i koszty związane z kontraktami długoterminowymi przedstawia się w sprawozdaniu finansowym jako kwoty uzgodnione w umowie z narzutem na koszty (tzw. umowa koszty plus) lub ustala się wynagrodzenie ryczałtowe¹¹;
 - 3) w przypadku znaczących fluktuacji cen (materiałów, wynagrodzeń), które mają wpływ na koszty wykonania danego kontraktu, należy wziąć pod uwagę szacunkowy koszt wykonania kontraktu, określony na dzień bilansowy;
 - 4) przychody i koszty z umów o usługi budowlane nie uwzględniają wpływu zmiany ceny usługi (podlegającej waloryzacji) w okresie sprawozdawczym (okresie realizacji kontraktu);
 - 5) w razie problemów związanych z ustaleniem wartości przychodów i kosztów dotyczących danego kontraktu długoterminowego można stosować metody obliczeniowe lub inne umożliwiające uzyskanie wiarygodnych danych, pod warunkiem że zostaną one zaakceptowane przez zainteresowane strony (np. audytora, organ kontroli skarbowej)¹².

Niezależnie od wybranej metody wyceny ważne jest, aby jednostki stosowały ją konsekwentnie i w sposób wiarygodny, zgodnie z zasadami uczciwego obrazu finansowego. Podejście do wyceny kontraktów długoterminowych powinno być zgodne z normami rachunkowości, przede wszystkim z Krajowymi Standardami Rachunkowości¹³.

Warto zwrócić uwagę na to, że metody wyceny kontraktów długoterminowych (zwłaszcza metoda stopnia zaawansowania) wymagają precyzyjnego monitorowania postępu prac i kosztów. Wybór właściwej metody oraz jej rzetelne zastosowanie są kluczowe dla wiarygodnego ujęcia w sprawozdaniach finansowych przychodów i kosztów związanych z kontraktami długoterminowymi.

Jednostki gospodarcze powinny także brać pod uwagę ryzyka towarzyszące wywiązywaniu się z kontraktów długoterminowych, takie jak zmiany cen materiałów, opóźnienia w dostawach, zmiany w regulacjach prawnych czy nieprzewidziane sytuacje, które mogą wpłynąć na koszty i harmonogram realizacji kontraktu. Odpowiednie uwzględnienie tych czynników w wycenie oraz ich prezentacja w sprawozdaniach finansowych umożliwią pełniejsze zrozumienie sytuacji finansowej jednostki.

4. SPRZEDAŻ TOWARÓW I WYROBÓW – MOMENTY ROZPOZNANIA PRZYCHODÓW

Przychody związane ze sprzedażą towarów i wyrobów mogą być rozpoznawane na podstawie różnych kryteriów, takich jak moment przekazania posiadania, moment zawarcia umowy, a także moment rozpoznania przychodu¹⁴.

4.1. Moment przekazania posiadania

Według ustawy z dnia 29 września 1994 r. przychody związane ze sprzedażą towarów i wyrobów są ujmowane w momencie przekazania nabywcy posiadania, co zwykle odpowiada momentowi wydania towaru. Respektuje to zasadę zgodności, która mówi, że przychody powinny być rozpoznane w momencie, gdy są zasłużone i mogą być związane z wydatkami¹⁵.

4.2. Moment zawarcia umowy

Niektóre umowy sprzedaży mogą uwzględniać wcześniejsze płatności lub zobowiązania, co wpływa na rozpoznanie przychodów. Jeśli zawarcie umowy jest jednoznaczne i umożliwia precyzyjne określenie kwoty przychodu, to momentem rozpoznania przychodu może być moment zawarcia umowy.

4.3. Moment dostawy

Dla wielu transakcji sprzedaży towarów i wyrobów momentem rozpoznania przychodu jest czas dostarczenia towaru nabywcy, chyba że występują okoliczności wskazujące, że prawo do otrzymania płatności zostało znacząco odłożone w czasie.

5. ZASADY RACHUNKOWOŚCI W KONTEKŚCIE PRZYCHODÓW

Zasady rachunkowości mają za zadanie zapewnić rzetelność i wiarygodność sprawozdań finansowych. W kontekście rozpoznawania przychodów wyróżnia się:

- 1) zasadę rzetelnego i prawdziwego obrazu – według której przychody powinny być rozpoznawane w sposób wiarygodny, odzwierciedlający rzeczywiste wydarzenia gospodarcze i spełniający wymogi obiektywności. Informacje dotyczące przychodów powinny być kompleksowe i dokładne;
- 2) zasadę kontynuacji działalności gospodarczej – która zakłada, że przychody powinny być rozpoznawane z założeniem kontynuacji działalności gospodarczej, chyba że występują okoliczności wskazujące na likwidację przedsiębiorstwa;
- 3) zasadę ostrożności – która nakazuje ostrożność przy rozpoznawaniu przychodów, aby uniknąć zawyżania wyników finansowych.

5.1. Regulacje z KSR Nr 15

Moment rozpoznania przychodu i jego badanie są kluczowymi aspektami w działalności firm. Wyznaczenie właściwego momentu rozpoznania przychodu jest istotne ze względów zarówno finansowych, jak i podatkowych; ma fundamentalne znaczenie dla prezentacji rzeczywistych wyników finansowych przedsiębiorstwa oraz umożliwia właściwe opodatkowanie jego działalności. Zgodnie z polskim prawem bilansowym firmy stosujące przepisy zawarte w ustawie z dnia 29 września 1994 r. mogą sięgnąć po rozwiązania zaproponowane przez Krajowe Standardy Rachunkowości, w przypadku gdy wspomniana ustawa nie precyzuje danego zagadnienia (art. 10 ust. 3 ww. ustawy). W 2022 r. KSR Nr 15 został zatwierdzony jako standard do zastosowania. Określa on zasady wyceny, ujmowania i prezentacji zapasów, ze szczególnym uwzględnieniem przychodów z ich sprzedaży, co stanowi kluczowy aspekt działalności gospodarczej.

W KSR Nr 15 szczegółowo zostały zdefiniowane różnorodne aspekty związane z przychodami ze sprzedaży, które obejmują m.in. sprzedaż warunkową, wstrzymaną, promocyjną oraz udzielanie rabatów, opustów cenowych, bonifikat i bonusów. Ponadto standard ten precyzuje metody ujmowania korekt z tytułu sprzedaży podstawowych dóbr oferowanych przez jednostki gospodarcze. Jest to istotne, ponieważ sprzedaż stanowi główny element działalności ekonomicznej przedsiębiorstw.

Dokładne określenie zasad wyceny i ujmowania przychodów ma kluczowe znaczenie dla prawidłowego przedstawienia informacji finansowej w sprawozdaniach finansowych. KSR Nr 15 stanowi niezbędne narzędzie dla jednostek gospodarczych, umożliwiające poprawne rozpoznawanie i prezentowanie przychodów związanych z działalnością jednostek. Dzięki tym zasadom firmy mogą adekwatnie zarejestrować przychody ze sprzedaży, co wpływa na rzetelny obraz wyników finansowych i ocenę kondycji finansowej przedsiębiorstwa. Przyjęcie KSR Nr 15 do stosowania stanowi istotny krok w kierunku uporządkowania procesu rozpoznawania i prezentacji przychodów ze sprzedaży, co przyczynia się do zwiększenia transparentności i wiarygodności sprawozdań finansowych jednostek gospodarczych. Standard ten dostarcza jasnych wytycznych dotyczących wyceny zapasów i prawidłowego rozpoznawania przychodów, co ma fundamentalne znaczenie dla skutecznego funkcjonowania rynku oraz odpowiedniego zarządzania finansami firm.

5.2. Determinanty rozpoznania przychodu ze sprzedaży

W celu prawidłowego ujęcia przychodów powinny zostać spełnione następujące wymogi¹⁶:

- 1) określono (najlepiej pisemnie) warunki umowy między stronami (nabywcą i odbiorcą);
- 2) transakcja ma charakter ekonomiczny;
- 3) określono w sposób wiarygodny honorarium dla dostawcy z tytułu sprzedaży dóbr wraz z elementami składowymi;
- 4) strona dostarczająca przekazała stronie kupującej znaczące korzyści, a także ryzyka związane z dobrami będącymi przedmiotem umowy (odbiorca może zatem rozporządzać danymi dobrami jak właściciel w myśl postanowień ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny¹⁷);
- 5) określono wiarygodnie koszty realizacji umowy według najlepszej dostępnej wiedzy jednostki;
- 6) oceniono wiarygodnie oraz uprawdopodobniono uzyskanie wynagrodzenia z tytułu sprzedaży dóbr (przepływ pieniężny).

5.2.1. Warunek 1

Zgodnie z obowiązującym w Polsce prawem bilansowym warunkiem koniecznym rozpoznania przychodu z tytułu sprzedaży jest zawarcie umowy sprzedaży między dostawcą a nabywcą dóbr lub usług. Umowa taka może mieć charakter jednoelementowy lub wieloelementowy, w zależności od liczby podmiotów zaangażowanych w transakcję.

Deklaracje dostawców i odbiorców mogą być dwustronne lub wielostronne, co sprawia, że niezbędna jest analiza każdej zawieranej umowy. W tym procesie kluczowe są określenie stron uczestniczących w transakcji oraz identyfikacja ewentualnych powiązań lub korzyści wzajemnych.

W praktyce gospodarczej często występują również pośrednicy i agenci, którzy uczestniczą w procesie dostarczania dóbr i/lub usług. Podmioty prowadzące sprzedaż detaliczną mogą natomiast dokonywać prostych transakcji bez konieczności zawierania formalnych umów. Taka forma sprzedaży nie wymaga skomplikowanych formalności, a akceptacja warunków sprzedaży i potwierdzenie dokonania transakcji następują wraz z dokonaniem zapłaty.

Przychody ze sprzedaży, omawiane w kontekście KSR Nr 15, powinny być odpowiednio ujmowane w księgach rachunkowych na podstawie odpowiednich dowodów księgowych, stosownie do postanowień art. 22-24 ustawy z dnia 29 września 1994 r. Proces ten powinien być zgodny z polityką rachunkowości jednostki, ta zaś – zgodna z wymaganiami określonymi w art. 10 ww. ustawy. Zaleca się, aby jednostki gospodarcze opracowały i dołączyły do swojej polityki rachunkowości instrukcję obiegu dokumentów księgowych, zawierającą szczegółowy opis rodzajów dowodów księgowych i procedur ich przetwarzania.

5.2.2. Warunek 2

Drugim kluczowym warunkiem rozpoznania przychodu jest ekonomiczny charakter transakcji, który manifestuje się w oczekiwanej zmianie ryzyka, rozkładu w czasie i/lub wpływów pieniężnych w przyszłości dla podmiotu sprzedającego. Transakcja musi być spełniona w sposób bezwarunkowy, co

oznacza, że sprzedaż odbywa się bez dodatkowych ograniczeń, takich jak odkup po określonym okresie użytkowania lub zwrot na zasadach innych niż reklamacja, niezgodność towaru z umową, gwarancja i/lub rękojmia. Jest to kluczowe dla właściwego rozpoznania przychodu oraz zachowania wiarygodności i przejrzystości w prezentacji sprawozdań finansowych.

5.2.3. Warunek 3

Trzeci kluczowy warunek dotyczący ustalania i ujmowania przychodów ze sprzedaży dóbr, zgodnie z postanowieniami KSR Nr 15, skupia się na wiarygodnym określeniu wynagrodzenia należnego dostawcy jako podmiotowi spełniającemu postanowienia umowy. Honorarium stanowi sumę wartości świadczeń – zarówno pieniężnych, jak i niepieniężnych – uzyskanych w zamian za realizację zamówienia, dostawę dóbr i/lub świadczenie określonych usług zgodnie z zawartą umową. W praktyce gospodarczej jako jednostkę miary często stosuje się wartość za jedną sztukę danego dobra (lub – w przypadku usług – za jedną godzinę), które jest przedmiotem umowy. W przypadku usług o charakterze ciągłym honorarium może obejmować wartość za całość realizacji postanowień umowy.

Kluczowym elementem w procesie ustalania wynagrodzenia jest wiarygodne określenie korzyści ekonomicznych, które stanowią podstawę do uzyskania przychodu. Przychód ten może przyjąć formę pieniężną (ujęcie wartościowe) lub być ekwiwalentem w postaci określonych dóbr i usług (wynagrodzenie naturalne). Wartość ustalona w ten sposób będzie stanowiła wynagrodzenie dla dostawcy.

Honorarium z tytułu realizacji umowy sprzedaży może zawierać różne składowe, takie jak wynagrodzenie zmienne, które zostało szczegółowo omówione w KSR Nr 15. W skład takiego świadczenia mogą wchodzić m.in. rabaty, opusty, wynagrodzenia warunkowe oraz premie za zrealizowanie postanowień umowy. Premie te mogą być traktowane jako dodatkowe świadczenia, nagrody za wcześniejsze wykonanie postanowień umowy. KSR Nr 15 wyróżnia dwie metody wyceny wynagrodzenia zmiennego, które należy zastosować w zależności od okoliczności:

- 1) metodę najbardziej prawdopodobnej wartości – stosowaną, gdy liczba wartości możliwych do uzyskania jest ograniczona (wybiera się wówczas najbardziej prawdopodobną wartość spośród możliwych do uzyskania);
- 2) metodę średniej oczekiwanej wartości – stosowaną, gdy wartości możliwe do uzyskania są nieprecyzyjne i zawierają się w określonym przedziale.

Wybór odpowiedniej metody wyceny wynagrodzenia zmiennego oraz jej wprowadzenie do polityki rachunkowości jednostki należy do obowiązków kierownika jednostki.

5.2.4. Warunek 4

Przeniesienie znaczących korzyści i związanych z nimi ryzyk to kolejny istotny warunek rozpoznawania i ujmowania przychodów ze sprzedaży. W momencie, gdy przenosi się te korzyści i ryzyka, kontrola nad danymi dobrami przestaje być sprawą sprzedającego i przechodzi na nabywcę. Nabywca staje się właścicielem dóbr i ponosi związane z tym ryzyko ich utraty lub uszkodzenia.

Zgodnie z polskim prawem (o ile strony umowy nie postanowiły inaczej) przeniesienie korzyści i ryzyk związanych z danymi dobrami zachodzi w momencie wydania tych dóbr przez sprzedawcę, co jest określone w art. 548 § 1 k.c. Oznacza to, że po wydaniu dóbr przez sprzedawcę wszelkie korzyści i ryzyka związane z danym dobrem przechodzą na kupującego, co jest równoznaczne z formalnym przejściem prawa własności.

5.2.5. Warunek 5

Piąty warunek, dotyczący ujęcia przychodów ze sprzedaży dóbr według wiarygodnie ustalonego kosztu realizacji umowy, jest niezwykle istotny z perspektywy prawidłowego prowadzenia rachunkowości i prezentowania wyników finansowych w sprawozdaniach finansowych. Zgodnie z tym warunkiem przychody należy ujmować w kontekście kosztu realizacji umowy. Jest to zgodne z zasadą współmierności przychodów i kosztów, której celem jest zapewnienie wiarygodnego odzwierciedlenia wyniku finansowego jednostki gospodarczej (art. 6 ust. 2 ustawy z dnia 29 września 1994 r.).

Należy podkreślić, że jednostka nie zawsze będzie w stanie przewidzieć wszystkie zdarzenia i sytuacje, które mogą wpłynąć na koszty związane z umowami. Dlatego ważne jest założenie, że koszty te zostały ustalone wiarygodnie, wedle najlepszej wiedzy i z uwzględnieniem informacji dostępnych w momencie ujęcia przychodu. Ponadto wartości szacunkowe powinny zostać odpowiednio udokumentowane za pomocą dodatkowych obliczeń, aby zapewnić przejrzystość i rzetelność ich ustalania.

Czasem kierownictwo jednostki może dysponować informacjami uzyskanymi podczas ustnych rozmów z innymi podmiotami, np. z odbiorcami. Te informacje mogą być kluczowe z perspektywy zarówno bilansowej, jak i zarządczej, przykładowo dla obliczenia marżowości. Ważne jest jednak, aby takie ustalenia zostały udokumentowane i uwzględnione w odpowiednich procedurach księgowych, by zachować rzetelność i wiarygodność danych finansowych.

5.2.6. Warunek 6

Ostatni, szósty warunek dotyczy kluczowego zagadnienia uprawdopodobnienia uzyskania honorarium za zrealizowaną dostawę i/lub wykonane usługi na podstawie podpisanej umowy. Jest to fundamentalna kwestia w kontekście zarządzania finansami firmy oraz prawidłowego ujęcia transakcji w jej księgach rachunkowych. Wyrażenie transakcji w formie umowy ma charakter wiążący dla obu stron i stanowi podstawę do dochodzenia zapłaty.

W typowych sytuacjach sprzedawca zakłada, że otrzyma należne mu honorarium zgodnie z umową. Jest to uzasadnione, gdyż zazwyczaj strony transakcji przestrzegają ustaleń kontraktu i regulują płatności w określonych terminach. Niemniej jednak zdarzają się sytuacje, w których nabywca ma trudności z płynnością finansową. W takich przypadkach często pobiera się zaliczki na poczet planowanej dostawy, co jest zabezpieczeniem dla sprzedawcy.

W kontekście rachunkowości zasadniczą rolę odgrywa zasada ostrożności (ostrożnej wyceny), wynikająca z art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 29 września 1994 r. Zgodnie z nią jednostka powinna wycenić aktywa i pasywa co najmniej na dzień

bilansowy. Dotyczy to także wyceny należności, które powinny być ujmowane w wartości wymaganej zapłaty według art. 28 ust. 1 pkt 7 ww. ustawy. Trudności w spłacie zobowiązań przez nabywcę powinny skutkować dokonaniem odpisów aktualizacyjnych, odzwierciedlających obniżenie wartości tych należności.

6. SYTUACJE SZCZEGÓLNE WPROWADZONE REGULACJĄ KSR NR 15 – KOREKTY PRZYCHODÓW

6.1. Potencjalne zwroty, sprzedaż na próbę, sprzedaż z „gwarancją satysfakcji”

Sprzedaż dóbr w działalności gospodarczej musi uwzględniać możliwość dokonania zwrotu przez nabywców. Jest to ryzyko inherentne w prowadzeniu biznesu, które może się wiązać z różnymi czynnikami, takimi jak uszkodzenia, błędy w dostawach, niezgodność jakościowa z oczekiwaniami klienta czy polityka zwrotów. Każdy zwrot wpływa na zmniejszenie przychodu oraz wymaga ujęcia składnika aktywów z tytułu oczekiwanych zwrotów dóbr.

W przypadku zwrotu uszkodzonych dóbr KSR Nr 15 wskazuje reguły dotyczące sposobu ich wyceny. Jest to istotne dla prawidłowego odzwierciedlenia w sprawozdaniu finansowym wartości przychodów ze sprzedaży. Jednostki gospodarcze powinny uwzględniać spodziewane zwroty na bieżąco, co najmniej w momencie bilansowym, aby dokonać odpowiednich zapisów w księgach rachunkowych. KSR Nr 15 proponuje dwa sposoby ujęcia zmniejszenia wartości przychodów, zależnie od okoliczności¹⁸.

Gdy sprzedawca jest w stanie wiarygodnie oszacować przewidywaną wartość dóbr, które mogą zostać zwrócone przez nabywców, ma prawo dokonać korekty wartości przychodów o tę wartość w chwili dostawy do nabywcy. To podejście opiera się na rzetelnych szacunkach, których podstawą są dane historyczne. Wartości szacunkowe są ujmowane jako zmniejszenie przychodów, zgodnie z zasadami dotyczącymi wynagrodzenia zmiennego.

Jednakże nie zawsze jest możliwe dokładne oszacowanie przyszłych zwrotów, szczególnie w przypadku nowych produktów na rynku. Wówczas stosuje się zasadę ostrożności – przychody ujmowane są w momencie, gdy nabywca traci możliwość dokonania zwrotu, np. gdy termin na zwrot upłynął lub gdy klient zrezygnował z tego prawa. Ważne jest, aby działania firmy były zgodne z przepisami prawnymi, które mogą regulować możliwość zwrotu przez klienta.

6.2. Kluczowe obszary ryzyka ujęcia i badania przychodów przez biegłych rewidentów

Rozpoznawanie przychodów w sposób zgodny z zasadami rachunkowości i etyką stało się kluczowym elementem w prowadzeniu uczciwej i wiarygodnej działalności gospodarczej. Istnieje jednak wiele ryzyk, które są związane z rozpoznawaniem przychodów, a które mogą prowadzić do nadużyć księgowych i nieprawidłowości w sprawozdaniach finansowych¹⁹. Oto kluczowe ryzyka związane z rozpoznawaniem przychodów²⁰:

- 1) przedwczesne uznawanie przychodów – polegające na uznawaniu przychodów zbyt wcześnie, przed spełnieniem warunków umownych lub przed faktycznym dostarczeniem

- dóbr lub usług. To ryzyko może prowadzić do zawyżenia przychodów w danym okresie sprawozdawczym;
- 2) ujmowanie przychodów fikcyjnych – polegające na wprowadzaniu do ksiąg rachunkowych fikcyjnych transakcji sprzedaży, do których w rzeczywistości nie doszło. Jest to rażąco naruszenie zasad etycznych i księgowych;
 - 3) odsuwanie przychodów do późniejszych okresów – polegające na celowym opóźnieniu uznania przychodów w celu poprawienia wyników finansowych w przyszłych okresach. Może to prowadzić do fałszywego obrazu finansowego spółki;
 - 4) manipulowanie cenami transferowymi – polegające na celowym manipulowaniu cenami transakcyjnymi między podmiotami powiązаныmi w celu wpłynięcia na wyniki finansowe i opodatkowanie;
 - 5) fakturowanie sprzedaży, która jeszcze nie nastąpiła – polegające na wystawianiu faktur za sprzedaż, która nie została jeszcze zrealizowana. Może to prowadzić do zawyżenia przychodów i wprowadzenia w błąd inwestorów;
 - 6) wykazywanie transakcji sprzedaży nieruchomości przed przeniesieniem prawa własności – polegające na uznawaniu przychodów ze sprzedaży nieruchomości przed faktycznym przeniesieniem prawa własności, co jest sprzeczne z zasadami rachunkowości;
 - 7) rozwiązanie rezerw, odpisów aktualizujących – polegające na niestosowaniu właściwych zasad dotyczących rozwiązania rezerw lub odpisów aktualizujących, co może zaburzyć prawidłowe ujęcie przychodów i kosztów;
 - 8) błędne ustalenie zmiany stanu produktów – polegające na nieprawidłowym ustaleniu zmiany stanu produktów, co może wpłynąć na błędne ujęcie przychodów związanych z podstawową działalnością.

Świadomość tych ryzyk jest istotna dla odpowiedniego projektowania i wdrożenia procedur kontrolnych oraz zapewnienia zgodności z zasadami etycznymi i rachunkowości. Wprowadzenie skutecznych mechanizmów kontrolnych może ograniczyć ryzyko nadużyć związanych z rozpoznawaniem przychodów.

7. ASPEKTY PODATKOWE

Kluczowe zapisy prawne dotyczące momentu uzyskania przychodów w kontekście podatku dochodowego to art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych²¹ oraz art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych²². Zgodnie z tymi przepisami moment uzyskania przychodów, rozumianych jako otrzymane wartości pieniężne, w roku podatkowym może być określony jako:

- 1) data wystawienia faktury,
- 2) dzień wydania rzeczy,
- 3) dzień zbycia praw majątkowych,
- 4) data sprzedaży aktywów lub usług,
- 5) dzień częściowego lub całościowego wykonania usługi.

Przychody mogą być podzielone na dwie główne kategorie – zyski kapitałowe (katalog zamknięty) oraz pozostałe przychody (katalog otwarty)²³. Zyski kapitałowe obejmują przychody ze sprzedaży licencji, praw autorskich, pochodnych instrumentów finansowych, walut wirtualnych, poręczeń, gwarancji i odsetek. Druga kategoria to pozostałe przychody

podatkowe, które nie są objęte zamkniętym katalogiem zysków kapitałowych²⁴.

Należy zaznaczyć, że zasady podatku dochodowego wskazują również na ujęcie przychodów memoriałowo, czyli niezależnie od tego, czy dostawca otrzymał zapłatę, czy też nie (z pewnymi wyjątkami, w których obowiązuje metoda kasowa, czyli ujmuje się przychody nie w momencie ich naliczenia, ale w momencie, kiedy zostały otrzymane – wpłynęły na konto lub zostały rozliczone w innej formie²⁵).

W kontekście zasad rachunkowości ten podział wymaga prowadzenia szczegółowej ewidencji analitycznej na kontach ksiąg pomocniczych, co pozwala na właściwą prezentację tych kategorii przychodów w sprawozdaniach finansowych, zgodnie z wybraną strukturą sprawozdania finansowego.

W praktyce podatkowej podmioty gospodarcze zaliczają do przychodów wszystkie kwoty wynikające z faktur sprzedaży, ewidencji kasowej i rachunków, niezależnie od przepływu gotówki (zasada memoriału, art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 29 września 1994 r.)²⁶. Zaliczki na dostawę dóbr lub realizację usług nie podlegają opodatkowaniu ani podatkiem dochodowym od osób prawnych, ani podatkiem dochodowym od osób fizycznych. Wartość wpływów na rachunek powinna być opodatkowana w miesiącu, w którym środki zostały zaksięgowane na koncie przedsiębiorstwa, co można udokumentować raportami kasowymi i wyciągami bankowymi.

W przypadku braku ustalonych okresów rozliczeniowych moment uzyskania przychodów określany jest jako ostatni dzień wskazany na fakturze rozliczeniowej lub w umowie. Jeśli takie dane nie są dostępne, stosuje się datę rzeczywistego przekazania towarów lub wykonania usługi²⁷.

Pomimo braku jednoznacznego zapisu prawnego w polskim prawie podatkowym dla „wydania rzeczy” interpretacja opiera się na pojęciu szerszym niż „przeniesienie własności” zgodnie ze *Słownikiem języka polskiego PWN*²⁸. Według interpretacji indywidualnej Dyrektora Izby Skarbowej w Poznaniu z dnia 28 kwietnia 2015 r.²⁹ „wydanie rzeczy” obejmuje większy zakres niż „przeniesienie własności”.

Problem z identyfikacją przychodów na gruncie prawa podatkowego obrazuje bogate orzecznictwo sądów administracyjnych. W kategorii „przychody” odnaleźć można ponad 20 tys. orzeczeń wojewódzkich sądów administracyjnych i Naczelnego Sądu Administracyjnego³⁰.

Przypisy

- 1 Tekst jednolity Dz.U. z 2023 r. poz. 120 ze zm., dalej: ustawa z dnia 29 września 1994 r.
- 2 W. Gos i in., *Rachunkowość finansowa dla zaawansowanych*, Warszawa 2017, s. 178-179.
- 3 Komunikat Ministra Finansów z dnia 20 lipca 2022 r. w sprawie ogłoszenia uchwały Komitetu Standardów Rachunkowości w sprawie przyjęcia Krajowego Standardu Rachunkowości Nr 15 „Przychody ze sprzedaży wyrobów, półproduktów, towarów i materiałów, Dz. Urz. Ministra Finansów z 2022 r. poz. 81, dalej: KSR Nr 15.
- 4 P. Czajor i in., *System rachunkowości finansowej. Zasady pomiaru, ewidencji i prezentacji*, Warszawa 2020, s. 362.
- 5 A. Sajewicz, *Przychody ze sprzedaży*, Warszawa 2020, s. 7-8.
- 6 J. Gierusz, *Długoterminowe umowy o usługę*, Gdańsk 2004, s. 573.
- 7 G.K. Świdorska, A. Pojedynek, *Rachunek zysków i strat. Sprawozdanie finansowe według polskich i międzynarodowych standardów rachunkowości*, Warszawa 2009, s. 10-30.
- 8 Komunikat Ministra Finansów z dnia 20 czerwca 2018 r. w sprawie ogłoszenia uchwały Komitetu Standardów Rachunkowości w sprawie

- przyjęcia aktualizacji Krajowego Standardu Rachunkowości Nr 3 „Niezakończone usługi budowlane”, Dz. Urz. Ministra Finansów z 2018 r. poz. 76, dalej: KSR Nr 3.
- ⁹ M. Hass-Symotiuł, *Rachunkowość finansowa przedsiębiorstwa – od jego powstania do likwidacji*, Warszawa 2018, s. 346.
- ¹⁰ Komunikat Ministra Finansów, Funduszy i Polityki Regionalnej z dnia 11 grudnia 2020 r. w sprawie ogłoszenia uchwały Komitetu Standardów Rachunkowości w sprawie przyjęcia aktualizacji Krajowego Standardu Rachunkowości Nr 8 „Działalność deweloperska”, Dz. Urz. Ministra Finansów, Funduszy i Polityki Regionalnej z 2020 r., poz. 38.
- ¹¹ J. Godlewska, T. Fołta, *Zaawansowana rachunkowość finansowa z uwzględnieniem sprawozdawczości finansowej i prawa podatkowego*, Warszawa 2020, s. 488.
- ¹² J. Kalinowski, *Kontrakty długoterminowe w praktyce*, Warszawa 2012, s. 51-70.
- ¹³ J. Godlewska, T. Fołta, dz. cyt., s. 444-488.
- ¹⁴ W. Gabrusiewicz, *Rachunkowość finansowa dla profesjonalistów*, Warszawa 2011, s. 536-538.
- ¹⁵ E. Walińska, *Ustawa o rachunkowości. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 118-119.
- ¹⁶ A. Hołda, *Instrukcje księgowo i podatkowe*, Warszawa 2023, s. 239-246.
- ¹⁷ Tekst jednolity Dz.U. z 2023 r. poz. 1610 ze zm., dalej: k.c.
- ¹⁸ R. Seredyński i in., *Operacje gospodarcze w praktyce księgowej, wycena i ujęcie na kontach według polskiego prawa bilansowego (w tym KSR)*, MSR/MSSF, prawa podatkowego, Gdańsk 2015, s. 540.
- ¹⁹ D. Krzywdą, *Rewizja sprawozdań finansowych*, Warszawa 2012, s. 447-453.
- ²⁰ T. Karpiński, *Najczęściej występujące nieprawidłowości w sprawozdaniach finansowych*, Warszawa 2021, s. 38-41.
- ²¹ Tekst jednolity Dz.U. z 2022 r. poz. 2587 ze zm.
- ²² Tekst jednolity Dz.U. z 2022 r. poz. 2647 ze zm.
- ²³ A. Główska, M. Jamroży, *Podatek dochodowy od osób prawnych. Problematyczne przypadki z rozwiązaniami*, Warszawa 2019, s. 2-3.
- ²⁴ *Zamknięcie roku 2022*, red. Z. Fedak, Warszawa 2022, s. 613.
- ²⁵ *Podatkowe i bilansowe zamknięcie roku 2020*, red. A. Hołda, Warszawa 2020, s. 681.
- ²⁶ H. Litwińczuk, *Prawo podatkowe przedsiębiorców*, Warszawa 2017, s. 105-106.
- ²⁷ P. Małecki, M. Mazurkiewicz, *CIT. Podatki i rachunkowość. Komentarz*, Warszawa 2019, s. 499-509.
- ²⁸ *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/>, dostęp: 20.11.2023.
- ²⁹ ILPB3/4510-1-50/15-2/JG, <https://eureka.mf.gov.pl/informacje/podglad/271860>, dostęp: 20.11.2023.
- ³⁰ Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych, <https://orzeczenia.nsa.gov.pl/cbo/query>, dostęp: 20.11.2023
- Gos W. i in., *Rachunkowość finansowa dla zaawansowanych*, Warszawa 2017.
- Hass-Symotiuł M., *Rachunkowość finansowa przedsiębiorstwa – od jego powstania do likwidacji*, Warszawa 2018.
- Hołda A., *Instrukcje księgowo i podatkowe*, Warszawa 2023.
- Kalinowski J., *Kontrakty długoterminowe w praktyce*, Warszawa 2012.
- Karpiński T., *Najczęściej występujące nieprawidłowości w sprawozdaniach finansowych*, Warszawa 2021.
- Krzywdą D., *Rewizja sprawozdań finansowych*, Warszawa 2012.
- Litwińczuk H., *Prawo podatkowe przedsiębiorców*, Warszawa 2017.
- Małecki P., Mazurkiewicz M., *CIT. Podatki i rachunkowość. Komentarz*, Warszawa 2019.
- Podatkowe i bilansowe zamknięcie roku 2020*, red. A. Hołda, Warszawa 2020.
- Sajewicz A., *Przychody ze sprzedaży*, Warszawa 2020.
- Seredyński R. i in., *Operacje gospodarcze w praktyce księgowej, wycena i ujęcie na kontach według polskiego prawa bilansowego (w tym KSR)*, MSR/MSSF, prawa podatkowego, Gdańsk 2015.
- Świdorska G.K., Pojedynek A., *Rachunek zysków i strat. Sprawozdanie finansowe według polskich i międzynarodowych standardów rachunkowości*, Warszawa 2009.
- Walińska E., *Ustawa o rachunkowości. Komentarz*, Warszawa 2018.
- Zamknięcie roku 2022*, red. Z. Fedak, Warszawa 2022.
- Źródła internetowe
- Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/>, dostęp: 20.11.2023.
- Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych*, <https://orzeczenia.nsa.gov.pl/cbo/query>, dostęp: 20.11.2023
- Akty prawne
- Ustawa z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, tekst jednolity Dz.U. z 2022 r. poz. 2587 ze zm.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, tekst jednolity Dz.U. z 2023 r. poz. 1610 ze zm.
- Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, tekst jednolity Dz.U. z 2022 r. poz. 2647 ze zm.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, tekst jednolity Dz.U. z 2023 r. poz. 120 ze zm.
- Interpretacje indywidualne
- Interpretacja indywidualna Dyrektora Izby Skarbowej w Poznaniu z dnia 28 kwietnia 2015 r., ILPB3/4510-1-50/15-2/JG, <https://eureka.mf.gov.pl/informacje/podglad/271860>, dostęp: 20.11.2023.
- Inne źródła
- Komunikat Ministra Finansów, Funduszy i Polityki Regionalnej z dnia 11 grudnia 2020 r. w sprawie ogłoszenia uchwały Komitetu Standardów Rachunkowości w sprawie przyjęcia aktualizacji Krajowego Standardu Rachunkowości Nr 8 „Działalność deweloperska”, Dz. Urz. Ministra Finansów, Funduszy i Polityki Regionalnej z 2020 r., poz. 38.
- Komunikat Ministra Finansów z dnia 20 czerwca 2018 r. w sprawie ogłoszenia uchwały Komitetu Standardów Rachunkowości w sprawie przyjęcia aktualizacji Krajowego Standardu Rachunkowości Nr 3 „Niezakończone usługi budowlane”, Dz. Urz. Ministra Finansów z 2018 r. poz. 76.
- Komunikat Ministra Finansów z dnia 20 lipca 2022 r. w sprawie ogłoszenia uchwały Komitetu Standardów Rachunkowości w sprawie przyjęcia Krajowego Standardu Rachunkowości Nr 15 „Przychody ze sprzedaży wyrobów, półproduktów, towarów i materiałów”, Dz. Urz. Ministra Finansów z 2022 r. poz. 81.

Bibliografia

Literatura

- Czajor P. i in., *System rachunkowości finansowej. Zasady pomiaru, ewidencji i prezentacji*, Warszawa 2020.
- Gabrusiewicz W., *Rachunkowość finansowa dla profesjonalistów*, Warszawa 2011.
- Gierusz J., *Długoterminowe umowy o usługę*, Gdańsk 2004.
- Główska A., Jamroży M., *Podatek dochodowy od osób prawnych. Problematyczne przypadki z rozwiązaniami*, Warszawa 2019.
- Godlewska J., Fołta T., *Zaawansowana rachunkowość finansowa z uwzględnieniem sprawozdawczości finansowej i prawa podatkowego*, Warszawa 2020.